

30.1.2007

**EHTOO- JA AAMUPALVELUS
JUHLA- JA ARKIPÄIVINÄ**

LIITTEET

**OHJEITA JUMALANPALVELUKSIEN
TOIMITTAMISEEN JA TÄRKEIMPIÄ POIKKEUKSIA
KIRKKOVUODEN ERI AIKOINA**

VIGILIA

**Ehtoopalvelus
Aamupalvelus**

**Tämä ohje löytyy myös netistä osoitteesta:
www.ortodoksi.net**

EHTOO- JA AAMUPALVELUS JUHLA- JA ARKIPÄIVINÄ

LIITTEET

OHJEITA JUMALANPALVELUKSIEN TOIMITTAMISEEN JA TÄRKEIMPIÄ POIKKEUKSIA KIRKKOVUODEN ERI AIKOINA

VIGILIA

Ehtoopalvelus

Vigilia alkaa seuraavasti:

Pappi pukeutuu epitrakiliin, hihoihin ja feloniin ja diakoni stikariin ja orariin. Diakonin avatua pyhän oven pappi ja diakoni tekevät kolme kumarrusta, suutelevat pyhää pöytää, ja sen jälkeen pappi siunaa diakonin kohottaman suitsutusastian lausuen salaisesti suitsutusrukouksen ”*Me tuomme Sinulle*”. Sitten pappi toimittaa suitsutuksen, diakonin käydessä edellä kynttilä kädessä, ristinmuotoisesti pyhän pöydän ympäri ja koko alttarihuoneessa. Diakoni menee pyhän oven kautta solealle ja lausuu:

”*Nouskaamme. Siunaa, isä.*” Pappi, seisoen pyhän pöydän edessä, lausuu alkusiunauksen kohottaen suitsutusastiaa ja tehden sillä ristinmerkin. Lausuttuaan edelleen ”*Tulkaa, kumartakaamme ...*” pappi suitsuttaen kuninkaan oville tulee solealle ja suitsuttaa, diakonin käydessä edellä, ikonostaasin, kirkkokansan puoleen ja sitten ympäri kirkon.

Kristuksen syntymän, teofanian ja usein myös Neitseeseen Marian ilmestyksen vigilia alkaa **suurella ehtoonjälkeisellä palveluksella**. Tällöin suitsutus toimitetaan kuten vigilian alussa, mutta lausutaan vain tavallinen alkusiunaus: ”*Kiitetty olkoon Jumalamme ...*”

Kaikki ne papit, jotka **osallistuvat liturgian toimittamiseen**, lukevat ehtoopalveluksen 7 ja aamupalveluksen 12 rukousta siinäkin tapauksessa, etteivät muuten osallistuisikaan ehtoo- ja aamupalveluksen toimittamiseen.

Seitsemän ehtoorukousta ovat historiallisesti ehtoopalveluksen vanhimpia osia. Niiden lukemisen aikana sytytetään valot kynttilöihin ja lampukkoihin, ja niitä nimitetään myös valorukouksiksi. Pappi lukee ehtoorukoukset päätettyään suitsutuksen. Tämä käy mahdolliseksi, jos alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti alkupsalmista veisataan jakeita, mutta muuten koko psalmi luetaan.

Suuren ektenian kuten ehtoopalveluksen muutkin ekteniat diakoni (*pappi*) lausuu solealla tullen alttarista pohjoisoven ja palaten siihen eteläoven kautta.

Ehtoopalveluksen saatto toimitetaan seuraavasti: Pyhä ovi avataan. Pappi ja diakoni kumartavat kolmesti ja suutelevat pyhää pöytää. Sitten diakoni kohottaen suitsutusastiaa lausuu: *"Siunaa, isä, suitsutus."* Saatuaan siunauksen ja lausuttuaan puoliääneen *"rukoilkaamme Herraa"* diakoni menee pyhän pöydän ympäri pohjoisoven kautta solealle seuraten kynttiläkantajaa. Viimeisenä saatossa kulkee pappi kädet alas laskettuina – kuvaten Kristuksen nöyrää maailmaan tuloa. Tultuaan solealle diakoni suitsuttaa ensin pyhän oven edessä, sitten Vapahtajan ja Jumalansynnyttäjän ikoneille, minkä jälkeen hän, osoittaen orarillaan itään, kääntyy papin puoleen lausuen:

"Siunaa, isä, pyhä saatto." Pappi tekee kädellään ristinmerkin itään päin lausuen:

"Siunattu olkoon Sinun pyhiesi saatto nyt ja aina ja iankaikkisesta iankaikkiseen."

Dogmistikiiraa loppuun veisattaessa diakoni suitsuttaa Jumalansynnyttäjän kuvan edessä. Toimittaessaan ilman diakonia suitsuttamisen suorittaa pappi mainitulla tavalla; saattoa siunatessaan hän siirtää suitsutusastian vasempaan käteensä. Lausueessaan *"Se on viisautta. Olkaamme vakaat"* diakoni (*pappi*) tekee kuninkaan ovissa ristin suitsutusastialla. Pappi taas tehtyään kuninkaan ovissa kumarruksen, suudeltuaan kuninkaan ovissa olevia pieniä ikoneja ja siunattuaan kynttiläkantajaa menee alttariin ja suutelee pyhää pöytää.

Saaton jälkeen pappi ja diakoni menevät alttarin perälle ja kumarrettuaan itään asettuvat korkean paikan kahden puolen. Ehtooveisun päätyttyä diakoni kumarrettuaan papille lausuu: *"Ottakaamme vaari."* jne. Prokimenin jälkeen pappi ja diakoni kumartavat itään ja toisilleen, minkä jälkeen he lähtevät korkealta paikalta, ja diakoni sulkee pyhän oven.

Milloin ehtoopalveluksessa **luetaan evankeliumi**, saatto toimitetaan evankeliumikirjan kanssa.

Lauantai-illan prokimeni on ns. **suuri prokimeni**. Se eroaa tavallisesta prokimenista sillä, että se veisataan 4 ½ kertaa, joten liitelauselmia on kolme.

Kunkin **parimian edellä** diakoni (*pappi*) sanoo: *"Se on viisautta"*. Lukijan sanottua esimerkiksi *"Ensimmäisestä Mooseksen kirjasta"* diakoni lausuu. *"Kuulkaamme"*. Lukija aloittaa parimian sanoilla: *"Näin sanoo Herra"*, jos luettava teksti alkaa Herran sanoilla. Parimiat kuten epistolakin olisi luettava keskellä kirkkoa, mikä symbolisoi sitä, että profeetat ja apostolit menivät kansan keskuuteen julistamaan Jumalan sanaa. Parimioiden aikana on luvallista istua paitsi niitä tapauksia, jolloin parimiat luetaan Uudesta Testamentista (*esim. 26/9 ja 29/6*) ja jolloin ei myöskään suljeta kuninkaan ovia parimioiden ajaksi.

Hartauden ja anomusekteniat pappikin, toimittaessaan ilman diakonia, lausuu solealta. Joka kerran alttarista lähtiessään pappi kumartaa ja suutelee pyhää pöytää. Jos syystä tai toisesta vigiliaa ei toimiteta ja juhlapäivän ehtoopalvelus toimitetaan erikseen aamupalveluksesta, niin on luvallista toimittaa myös **litania ilman leipien siunaamista**. Litanian ja leipien siunaus voidaan toimittaa tavallisessakin sunnuntaipäivän vigiliassa; litaniastikiirana veisataan temppelestikiira.

Litanian toimitetaan seuraavasti: Pappi epitrakiliin puettuna ja diakoni menevät, seuraten heidän edellään kannettavaa kahta kynttilää, pohjoisoven kautta solealle ja siitä temppelein etuosaan. Huomattavaa on, että pyhä ovi avataan vain piispan toimittaessa litanian. Diakoni toimittaa suitsutuksen ikonostaasin edessä, papin ja kirkkokansan puoleen ja asettuu sitten papista oikealle etuviistoon lukemaan ekteniaa. Virreilmästäkiirien aikana papisto siirtyy ambonin eteen tuodun pöydän ääreen. Troparia kolmesti veisattaessa diakoni (*pappi*) suitsuttaa kolmesti leipiensiunaamispöydän ympäri.

Troparien suhteen on huomattava:

a) 12 suurena juhlan sunnuntaitakin vasten veisataan juhlan tropari kolmesti. Poikkeuksena: Jos ilmestyspäivä on 3. paastosunnuntaina tai palmusunnuntaina, niin juhlan tropari veisataan kahdesti ja ko. sunnuntain tropari kolmanneksi.

b) Pyhien kunniaksi toimitettavassa vigiliassa veisataan juhlan tropari kahdesti ja kolmanneksi *"Iloitse, Jumalan Äiti"*, paitsi sunnuntaita vasten, jolloin päinvastoin veisataan ensin *"Iloitse, Jumalan Äiti"* kahdesti ja juhlan tropari kolmanneksi.

c) Tavallisina sunnuntaipäivinä veisataan *"Iloitse, Jumalan Äiti"* kolmesti.

d) Suuren paaston 1. ja 3. sunnuntaina sekä kaikkien pyhien ja pyhien isien sunnuntaina veisataan *"Iloitse, Jumalan Äiti"* kahdesti ja ko. sunnuntain tropari kolmanneksi.

e) 2. sunnuntaina pääsiäisen jälkeen veisataan vain tämän sunnuntain tropari kolmesti.

Ennen **leipiensiunaamisrukousta** diakoni (*pappi*) lausuu: *"Rukoilkaamme Herraa"* ja veisaajat vastaavat: *"Herra, armahda."*

Jos **siunattua öljyä** ei voida käyttää ruoaksi kuten säännöt määräävät, on se joko poltettava alttarin lampukassa tai annettava sairaille hartaudella käytettäväksi.

Jos **litaniaan osallistuu useampia pappeja**, niin rukouksen jälkeen kaikki esimiestä lukuun ottamatta menevät sivuovista alttariin ja suudeltuaan pyhää pöytää riisuvat päältään epitrakilin.

Esimies menee rukouksen jälkeen ambonille ja odottaa pyhän oven edessä psalmin 34 lukemisen päättymistä, minkä jälkeen hän siunaa kirkkokansan lausuen: *"Herran siunaus ..."*

VIGILIA

Aamupalvelus

Jos **vigilian sijaan** aamupalvelus toimitetaan erikseen aamulla, niin se alkaa kuten arkipäivinä.

Heksapsalmit lukee arvokkain pappishenkilö, jos jumalanpalvelukseen osallistuvien pappeiden lisäksi on muita pappeja.

Heksapsalmien ajaksi sammutetaan enimmäkseen valot, jotta hämärä edesauttaisi rukoilijoita syventymään heksapsalmien herättämiin rukousajatuksiin kuolemasta, kärsimyksistä ja iankaikkisesta elämästä.

Kirkonkellojen soitto tapahtuu ennen heksapsalmeja.

Aamupalveluksen alussa aina katismoihin saakka kirkkosäännöt **eivät salli kumarruksia** ristinmerkin yhteydessä, millä samoin pyritään helpottamaan rukoukseen keskittymistä.

Kun aletaan veisata **polyeleopsalmia**, pyhä ovi avataan ja papisto menee keskelle kirkkoa. Sunnuntaivigiliassa pappi kantaa evankeliumikirjan keskelle kirkkoa asetetulle analogiolle. Juhlapäivinä analogiolla on juhlan ikoni. Tultuaan keskelle kirkkoa kaikki kumartavat samanaikaisesti kolmesti ja sitten esimiehelle. Diakoni antaa esimiehelle niin monta kynttilää, kuin on pappeja, ja kukin pappi hakee kynttilänsä esimieheltä. Tällöin esimies ja kynttilää hakeva pappi tervehtivät toisiaan kättä suutelemalla. Kun kynttilät on jaettu, diakoni antaa esimiehelle suitsutusastian, ja niin alkaa suitsuttaminen diakonin käydessä edellä diakoninkynttilä kädessä. On huomioitava, että kynttilät kuuluvat jokaiseen polyeleoon; kirkkosäännöissä sanotaan, että kynttilät jaetaan jopa kaikelle kirkkokansalle. Kynttilä kädessä pappi on polyeleon aikana yksinkin toimittaessaan, jolloin kynttilän, kuten suitsutusastiankin, tuo hänelle keskelle kirkkoa kirkonpalvelija.

Jos **pieni ylistysveisu** veisataan, niin suitsutus ympäri kirkon aloitetaan vasta sen jälkeen, kun ensin on veisattu ylistysveisu ja suitsutettu sen aikana juhlakuvan edessä.

Suitsutus polyeleon aikana tapahtuu seuraavasti: Ensin suitsutetaan analogion ympäri ja mennään suoraan alttariin. Alttarissa suitsutetaan pyhän pöydän ympäri vastapäivään, ristille pyhän pöydän puolelta, alttari-ikonille (*-taululle*) ja siitä etelään oleville ja sitten pohjoiseen oleville ikoneille, ristille ja pyhän oven yläpuolella olevalle ikonille sekä viimeksi alttarissa läsnä oleville. Edelleen diakoni menee edeltä solealle ja pappi mennessään suitsuttaa pyhissä ovissa oleville ikoneille. Ikonostaasin suitsuttaminen aloitetaan keskeltä ja sitten Vapahtajan ja muille etelään oleville ikoneille sekä samoin Jumalan Äidin ja muille pohjoiseen oleville ikoneille. Sen jälkeen suitsutetaan keskellä kirkkoa seisoville, palvelukseen osallistuville muille papeille, oikealla ja vasemmalla kliirossa oleville sekä kirkkokansalle, minkä jälkeen suitsutetaan kirkon ympäri ja tullaan jälleen solealle, jossa lo-

puksi suitsutetaan alttariin, Vapahtajan ja Jumalan Äidin ikonien puoleen. Suitsutus päätetään keskellä kirkkon, jossa ensin suitsutetaan juhlan ikonille (*tai evankeliumikirjalle*), sitten oikealla ja vasemmalla puolella seisovalle papistolle; viimeiseksi esimies suitsuttaa diakonille, joka ottaen vastaan suitsutusastian suitsuttaa lopuksi hänelle itselleen.

Niinä juhlapäivinä, joina evankeliumikirjaa ei ole keskellä kirkkoa, pienen ektenian jälkeen **diakoni menee alttariin** sivuoven kautta ja kantaen pyhän oven kautta evankeliumikirjaa kasvojensa korkeudella asettuu ensin solealle länteen kääntyneenä. Sunnuntaivigiliassa hän ottaa evankeliumikirjan analogiolta. Solealla hän lausuu prokimenin ja muun, mikä lausutaan ennen evankeliumin lukemista. papin sanoessa: *"Rauha olkoon teille kaikille"* diakoni tuo evankeliumikirjan papin eteen ja pitää sitä avattuna papin lukiessa evankeliumin. Ennen lukemista diakoni sanoo: *"Kuulkaamme"*, ja lukemisen päätyttyähän vie evankeliumikirjan takaisin alttariin (*sunnuntaivigiliassa analogiolle*); papit sammuttavat kynttilänsä.

Jos pappi toimittaa yksin, niin sanottuaan *"Rukoilkaamme Herra Jumalaa .....*" hän menee alttariin, lukee evankeliumin ja pantuaan evankeliumikirjan jälleen pyhälle pöydälle palaa takaisin analogion eteen. Sunnuntaivigilioissa hän lukee evankeliumin analogionilta, ja se viedään alttariin vasta sitten, kun kaikki ovat käyneet sitä suutelemassa.

"Nähtyämme Kristuksen ylösnousemisen" veisataan kaikissa sunnuntaivigilioissa paitsi palmusunnuntaita ja helluntaita sekä niitä tapauksia, jolloin sunnuntaiksi sattuvat Kristuksen syntymän, teofanian ja kirkastumisen juhlat. Paitsi sunnuntaipäiviä veisataan tämä ylösnousemusveisu myös ristin ylentämisen ja Herran taivaaseenastumisen juhlien vigilioissa sekä Lasaruksen lauantain aamupalveluksessa. Pääsiäiskauden sunnuntaivigilioissa erotukseksi tämän kauden arkipäivistä ja tavallisista sunnuntaipäivistä tämä veisu veisataan kolmesti.

Psalmi 51 kuuluu jokaisessa aamupalveluksessa luettavaksi lukuun ottamatta pääsiäisviikkoa.

Jumalansynnyttäjän juhlissa (2/2, 25/3, 15/8, 8/9 ja 1/10) veisataan evankeliumin jälkeen *"Kunnia..... Jumalansynnyttäjän rukouksien tähden..... nyt..... Jumalansynnyttäjän rukouksien tähden....."*

Milloin **polyeleon aikana ei mennä keskelle kirkkoa** (*ristinkumartamisen juhlina, jolloin keskelle kirkkoa ei viedä evankeliumikirjaa eikä juhlan ikonia*), diakoni lukee: *"Pelasta, Jumala, Sinun kansasi"* ambonilta; jos pappi toimittaa yksin, niin sen kuten muunkin hän lukee alttarissa.

Nykyisen käytännön mukaan evankeliumikirjan tai juhlan ikonin **suuteleminen** alkaa kانونin alkaessa. Tämä tapahtuu useiden pappien toimittaessa seuraavasti: Ensin esimies astuu analogion eteen, kumartaa kahdesta, suutelee ikonia, voitelee otsaansa siunatulla öljyllä, tekee vielä ristinmerkin ja kumarruksen ikoniin päin ja menee paikallensa, missä hän kumartaa oikealla ja vasemmalla seisoville papeille. Tällöin nämä menevät kaksittain

analogion eteen, tekevät samanaikaisesti kaksi kumarrusta, suutelevat ikonia, voitelevat itsensä ja tehtyään samanaikaisesti loppukumarruksen pyhään ikoniin päin kumartavat esimiehelle ja sitten toisilleen sekä menevät paikoilleensa. Kun kaikki papit ja diakonit ovat käyneet ikonia suutelemassa, tekevät kaikki kerran ristinmerkin ja sitten kumartavat esimiehelle, minkä jälkeen he menevät alttariin esimiestä seuraten, suutelevat pyhää pöytää ja esimiehelle kumarrettuansa riisuvat päältäään pyhät vaatteet.

Yksi papeista, tavallisimmin se, joka aloittaa vigilian, jää diakonin kanssa analogion ääreen siunaten tai voidellen uskovaisia näiden käydessä suutelemassa ikonia. Voidellessaan pappi lausuu: *"Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen."* Jos on ollut leipien siunaus, niin leivät tuodaan pieniin osasiin leikattuina uskovaisille jaettavaksi; osasten päälle voidaan kaataa pisara siunattua viiniä.

Pienet ekteniat kanonin 3. ja 6. veisujen jälkeen lausutaan solealta, mutta 9. veisun jälkeen tulevan pienen ektenian pappi lausuu alttarista, jos hän toimittaa ilman diakonia.

Pappi lausuu: *"Jumalansynnyttäjää, Valkeuden Äitiä ..."* ja kuoro veisaa: *"Sieluni suuresti ylistää"* aina paitsi seuraavissa tapauksissa, jolloin niiden sijaan:

A. Veisataan kanonin 9. irmossi:

- 1) Kaikkina päivinä Lasaruksen lauantaista pääsiäiseen saakka (*jos niiksi päiviksi sattuu ilmestyspäivän juhla, niin veisataan juhlan kanonin liitelauselma ja 9. irmossi*).
- 2) Kaikissa sunnuntaivigilioissa alkaen Tuomaan sunnuntaista aina sokeana syntyneen sunnuntaihin saakka.
- 3) Keskijuhlana ja sen päättäjaisjuhlana.
- 4) Helluntaina ja sen päättäjaisjuhlana sekä Pyhän Hengen päivänä.

B. Veisataan liitelauselmat ja 9. irmossi:

- 1) Pääsiäisviikolla ja pääsiäisen päättäjaisjuhlana sekä taivaaseen astumisen juhlana ja sen päättäjaisjuhlana.
- 2) 6/1, 6/8, 14/9, ja 25/12 riippumatta siitä, minä viikon päivinä nämä juhlat ovat.
- 3) Muina suurina juhlina (*kuin edellä mainittuina*) ja niiden päättäjaisjuhlina (*tarkoittaa 12. suuren juhlaan joukkoon kuuluvia*) sekä myös 1/1, 7/1, 30/1 ja 26/12, kuitenkin edellyttäen, että nämä juhlat ja suurten juhlien päättäjaisjuhlat ovat arkipäivinä, sillä niiden sunnuntaiksi sattuessa veisataan tavallinen *"Sieluni suuresti ylistä...."* Poikkeuksena: a) Veisataan kuitenkin *"Sieluni suuresti ylistää"* jos 2/2 sattuu laskiaissunnuntain aattopäiväksi ja jos k.o. juhlan päättäjaisjuhla sattuu laskiaisviikon tiistaiksi, torstaiksi tai lauantaiksi. b) Jos ilmestyspäivä sattuu palmusunnuntaiksi tai pääsiäiseksi, niin 9. irmossin edellä veisa-

taan myös ilmestysjuhlan liitelauselmat. Ryhmässä B mainituissa tapauksissa kanonin 9. irtossin liitelauselman veisaa diakoni (*pappi*) ”*Jumalansynnyttäjää, Valkeuden Äitiä.....*” sanojen sijaan; se alkaa usein sanoilla ”*Ylistä, sieluni.*”

Riippumatta siitä, veisataanko ”*Sieluni suuresti ylistää*” vaiko 9. irtossi, **toimitetaan suitsutus** ympäri kirkon. Kirkkosäännöt nimenomaan huomauttavat, että ”*Sieluni suuresti ylistää Herraa*” on laulettava lyhentämättömänä kaikkine jakeineen.

Lausuessaan suuren ylistysveisun edellä ”*Kunnia olkoon Sinulle.....*” pappi ei kohota käsiään.

Suurena lauantaina aamupalveluksen hartauden ektenia alkaa sanoilla ”*Lausukaamme kaikki.....*”

Vigilian, juhlapalveluksen, erikoisuuksiin kuuluu lopettaa aamupalvelusosa loppusiunaukseen kaikkine sitä edeltävine lauselmineen, joten ei ole sopusoinnussa juhlapalveluksen hengen kanssa päättää esim. sunnuntaivigilia ”arkipäiväisesti” veisuun ”*Vahvista, Jumala*” ilman loppusiunausta.